

Список використаних джерел

1. Г. О. Саміло. Теорія держави і права: навчальний посібник. Запоріжжя: «Просвіта», 2010. С. 299 – 307.
2. М. В. Цвік, О. В. Петришин. Загальна теорія держави і права: підручник. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2009. 584 с.
3. М. Г. Хаустова. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси: стаття. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2015. С. 51–57.
4. О.Ф. Скакун. Теорія держави та права: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.
5. С. Д. Гусарєв, О. Д. Тихомиров. Теорія держави та права: навчальний посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. С. 278 – 296.

*Головко Аліна Леонідівна,
здобувач кафедри теорії
держави та права Національної
академії внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Право людини на чисте та сприятливе для життя довкілля розглядається як правова підстава юридичного закріплення природоохоронної діяльності, якій кореспондують екологічні права та обов'язки. При цьому збереження довкілля для нинішнього і майбутніх поколінь вважається спільним обов'язком держави, громадянського суспільства й кожної окремої людини. В юридичній науці відсутній єдиний підхід до поняття природоохоронної діяльності, її ознак, визначення системи суб'єктів, які виконують певні функції в цій сфері, що створює відповідні передумови для виокремлення принципів природоохорони в Україні.

Необхідно зазначити, що принципам природоохоронної діяльності в юридичній науці не приділялося належної уваги. На нашу думку, це пояснюється тим, що принципи природоохоронної діяльності сприймаються лише як основні теоретичні ідеї, концепції, які є абстрактними, не пов'язаними з практичною діяльністю суб'єктів у галузі охорони навколишнього природного середовища, й таким чином є необов'язковими до виконання, а відтак, і завдання щодо встановлення системи цих принципів та їх характеристика – незначущим, другорядним.

Між тим, природоохоронна діяльність – це складне, різнобічне явище правової дійсності, що пронизане певними загальними людськими ідеями, які об'єднують його в єдине ціле і пов'язують із соціальним (екологічним, економічним, культурним, політичним) життям суспільства. Ці найбільш

загальні ідеї у сфері природоохоронної діяльності визначаються її принципами. Без досконалого розуміння останніх не можна загалом зрозуміти сутності не тільки системи екологічної безпеки, але й держави в цілому.

Необхідність охорони навколишнього природного середовища, яка перетворилася в глобальну проблему, пов'язану зі зростанням антропогенного впливу, створює умови для виокремлення особливостей принципів природоохоронної діяльності. По-перше, ця діяльність направлена на забезпечення нормального обміну речовин між людиною і тими елементами природи, що складають життєву основу людства і на яких більш за все відбиваються негативні наслідки людської діяльності (повітря, вода, земля). По-друге, ця діяльність скерована на обмеження дії шкідливого впливу з боку створеного людиною оточуючого середовища шляхом оздоровлення місця її проживання та побуту, нейтралізації забрудненого природного середовища (шкідливі викиди промислових підприємств, транспорту) і зовнішнього оточення в цілому (шуми, вібрація) та поліпшення територіальної сфери, в межах якої тривають життя і праця населення (планування й забудова населених пунктів, раціональне розташування підприємств, місць відпочинку, організація зелених зон тощо). По-третє, метою цієї діяльності є створення належних умов для життя і розвитку людини, а також захист її від шкідливих або просто небажаних стихійних сил природи (повені, землетруси, суховії тощо) [1, с. 89].

Таким чином, передумовою охорони навколишнього природного середовища є принципи природоохоронної діяльності, які є правовою основою, вихідним пунктом усієї екологічної безпеки. Для того щоб охарактеризувати принципи природоохоронної діяльності, необхідно дослідити походження цього поняття. Термін «принцип» походить від латинського слова *principium* – початок, основа; уживається в різних значеннях: 1) основне вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду, політики, організації тощо; 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; 3) основна властивість влаштування якогось механізму, устрою [2, с. 1072].

На думку А.М. Колодія, теорія (аналогічно і класифікація) принципів права, а отже, і принципів природоохоронної діяльності перебуває нині у стадії становлення й пошуку, формується як складний синтез опосередкування й осмислення багатьох проблем, пов'язаних з політичними, економічними, духовними та іншими процесами і відображає рух суспільства та держави до громадянського суспільства і правової держави. З погляду на це спеціальної уваги потребує проблема побудови системи принципів права і принципів природоохоронної діяльності, що зумовлено специфікою суспільних відносин [3, с. 154].

Однак для більш глибокого розуміння категорії «принципи природоохоронної діяльності» необхідно розглянути ознаки, що притаманні цим принципам.

Оскільки принципи природоохоронної діяльності є похідними від принципів права, то першим притаманні такі ознаки: а) нормативність; б) формальна визначеність; в) цільова спрямованість; г) обов'язковість;

г) універсальність; д) комплексність; е) рівнозначність; є) стабільність; ж) взаємозв'язок та взаємодія принципів права та принципів природоохоронної діяльності [4, с. 79].

Ознаки принципів природоохоронної діяльності визначають основні напрями розвитку екологічної політики держави, виступаючи як керівні ідеї для законодавця у сфері охорони навколишнього природного середовища. Вони є «сполучною ланкою» між основним закономірностями розвитку і функціонування суспільства та природоохоронною системою, завдяки яким здійснюється процес адаптації законодавства до реальної ситуації у сфері екологічної безпеки.

Необхідно зазначити, що природоохоронна діяльність направлена на запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку нашої держави з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних ресурсів. Для досягнення таких цілей існує система нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища шляхом закріплення правових основ (принципів) здійснення державної екологічної політики України.

Так, у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено, що реалізація засад державної екологічної політики здійснюється за принципами: відкритості, підзвітності, гласності органів державної влади; участі громадськості у формуванні державної політики; дотримання екологічних прав громадян; заохочення до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян; запобігання екологічній шкоді; міжнародної співпраці та євроінтеграції [5].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – Закон), основними принципами охорони навколишнього природного середовища є: а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища; є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля; ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного

середовища, формування у населення екологічного світогляду; з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище; и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності; і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку; й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища; к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва; л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України [6].

Таким чином, положення статей чинного екологічного законодавства є універсальними щодо охорони навколишнього природного середовища, а тому становлять правову основу для здійснення природоохоронної діяльності в Україні. Під принципами природоохоронної діяльності необхідно розуміти об'єктивно властиві для цієї діяльності відправні ідеї, безперечні вимоги, що ставляться до відповідних суб'єктів й які виражають найважливіші закономірності у сфері екологічних правовідносин і відрізняються універсальністю, імперативністю та стабільністю.

Призначення принципів природоохоронної діяльності зумовлене тим, що вони: 1) закріплюють основи (форми і методи) здійснення природоохоронної діяльності в суспільстві; 2) спрямовують розвиток і функціонування екологічної системи держави; 3) впливають на екологічні відносини через механізм правового регулювання; 4) формують у громадян високий рівень екологічних знань, екологічної свідомості та культури; 5) виступають важливим критерієм законності дій суб'єктів природоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Екологічне право України / За ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. Харків : «Право», 2001. 398 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
3. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
4. Білозьоров Є. В. Принципи правозахисної діяльності : доктринальний підхід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 18. Київ, 2017. Вип. 32. С. 35–41.
5. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 09.11.2019).
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 09.11.2019).

*Головко Ольга Дмитрівна,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*
Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ПСИХОАНАЛІТИЧНОГО НАПРЯМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Психологічна теорія походження держави і права виникла в середині XIX ст. Суть теорії полягає в ствердженні психологічної потреби людини жити в межах організованого суспільства, а також в відчутті необхідності колективної взаємодії.

Її прибічники визначали суспільство і державу як суму психічних взаємодій людей та їх різних об'єднань. Вони вважали, що суспільство і держава є послідовністю психологічних закономірностей розвитку людини. Психіка людини, її імпульси та емоції визначають головну роль не тільки в пристосуванні людини до умов, що змінюються, але й у виникненні держави і права. Держава є проявом властивостей людської психіки, потреби підкорятися, усвідомлення залежності від еліти, розуміння справедливості визначених варіантів дії і відносин.

Представники цієї теорії (Цицерон, М.М. Коркунов, Л.Й. Петражицький, З. Фрейд, Дж.Ф. Мейт-ленд-Джонс, американські соціологи Е. Гіддінс, Л. Уорд, Дж. Болдуїн та інші) обґрунтовують походження держави й права особливими властивостями людської психіки: уродженою потребою жити разом, усвідомлення масою своєї залежності від влади, біопсихологічними інстинктами, діяльністю тої або іншої «сильної особистості».

Один із представників психологічної школи права та основоположник психологічної теорії походження держави, Л.Й. Петражицький допускав, що в основі виникнення держави й права лежать правові переживання людей, психологічні закономірності розвитку людини.

За Цицероном держава – надбання народу. Народ – не будь-яке об'єднання